

Forbindelserne — de videnskabelige som de personlige — mellem Danmark og den øvrige europæiske Kulturverden. Det er en ikke ringe Tilfredsstillelse at fastslaa, at just gennem de her fremdragne Breve falder der et meget gunstigt Lys over Danmarks Deltagelse i Datidens videnskabelige Liv. Brevvekslingen understreger, at det ikke alene var Fr. Münter selv, men en hel Række andre Danske — A. C. Hviid, Andreas Birch, W. F. Engelbreth, P. O. Brøndsted o. fl. —, der virkelig forstod at hævde sig i det internationale videnskabelige Arbejde. En Brevveksling som Fr. Münters er derfor ikke blot et Minde for en enkelt, højt fortjent Forskerskikkelse, den er tillige — i al sin Internationalisme — et Monument over vor nationale Kultur.

Til Brevudgaven er der føjet en omfattende og indgaaende Kommentar (142 Sider i 4° til 841 Sider Brevstof) samt flere fortræffelige Registre. Skønt Kommentaren hist og her kan være noget ujævn og iøvrigt ikke er let at finde sig til Rette i, da Udgaven hverken er forsynet med Notetal eller Linietæller, fortjener Udgiveren megen Anerkendelse for det store og lærde Arbejde, der er nedlagt heri. Kun de, der selv har prøvet at kommentere Kildestof af lignende Art, vil vide, hvor mangeartede Krav dette møjsommelige Kommenteringsarbejde stiller, og derfor fuldt ud kunne skønne paa den Indsats, som her er ydet. Der staar nu blot tilbage at haabe, at det afsluttende Halvbind af dette værdifulde Værk snart maa foreligge.

Bjørn Kornerup.

Den gamle Bispeborg Spøttrup har været stærkt omstridt baade i egentlig Forstand — under Grevefejden — og i overført Betydning af Nutidens Arkitekturforskere. Det foreløbigt sidste Ord i Striden er sagt med Arne Nystrøms Bog: *Spøttrup*. Med et indledende Afsnit af Eiler Nystrøm (Kbh. Gyldendal. 1944), som hovedsagelig er Resultat af de bygningshistoriske Undersøgelser under en 1941 afsluttet, gennemgribende Restaurering.

Det er jo Bogen og ikke Restaureringen, som her skal gøres til Genstand for en kort Omtale; men det vil dog være rimeligt at nævne, at det Princip, der har ligget til Grund for denne Istandsættelse ikke staar uanfægtet. Af baade æstetiske og historiske Grunde kan der rettes vægtige Indvendinger mod den Behandling, der er blevet et historisk Mindesmærke som Spøttrup til Del. Ganske vist har man undladt at føre Borgen tilbage til sin »oprindelige« Skikkelse — en saadan vilde, som det ogsaa fremgik af Undersøgelserne, være vanskelig sikkert at fastslaa —

ej heller har man valgt et klart belyst Stadium i Borgens Bygningshistorie og fikseret Restaureringen hertil, hvilket nok havde været praktisk muligt — man kunde jo f. Eks. ædrueligt have indskrænket sig til at konservere Bygningen, som den forefandtes ved Statens Overtagelse 1937. En saadan Fremgangsmaade vilde have været betydelig mer historisk og pædagogisk rigtig end den valgte at bevare noget urørt, restaurere en Del og rekonstruere Resten. Resultatet er alligevel blevet, at den besøgende først efter ret grundige Studier af den iøvrigt meget instruktive Vejledning (M. Mackeprang 1941) vil være i Stand til at danne sig et Billede af Bygningen i dens forskellige Stadier.

Spøttrupbogens første Afsnit er skrevet af Eiler Nystrom, som har kaldt det »Spøttrups Skæbne gennem Tiderne«, hvad Læsningen afslører nærmest maa forstaaes som Godsets og dets Ejeres Skæbne. Dette er unægtelig den morsomste Del af Værket, veloplagt og livligt formet, fuldt af Humør, skønt Forfatteren ingenlunde derfor har slækket paa de saglige Krav, men omhyggeligt demonstreret sin Fortrolighed med Arkiverne; Skade blot at Gaardens egne Pergamenter og Papirer har faaet saa ublid en Skæbne, og at det tiloversblevne saa at sige intet har at meddele om Bygningshistorien. Her maa vi — som saa ofte overfor et middelalderligt Monument — forlade os paa Arkæologens skarpe Blik og Dygtighed til at fortolke, hvad han har iagttaget.

Arne Nystrom, Forfatteren til Bogens andet og længste Afsnit »Borgens Bygningshistorie« redegør selv i Forordet for sin Andel i Restaureringen, der — i hvert Tilfælde nominelt — ledes af den som Arkæolog højt anerkendte Arkitekt Mogens Clemmensen; denne havde allerede 1920 haft Lejlighed til at foretage en ret grundig Undersøgelse, navnlig af Bygningens Ydermure, hvis Resultater blev benyttet af Vilh. Lorenzen i »Danske Herregaarde 1920« og af Clemmensen selv i »Ældre nordisk Architektur IV, Spøttrup, 1923. Arne Nystrom erklærer, at Borgens Bygningshistorie, som den her foreligger, helt hviler paa hans egne iagttagelser, og disse synes virkelig at kaste nyt Lys over visse Problemer, navnlig hvad angaar Etage- og Rumfordeling, samt en Mængde Detailspørgsmaal. Borgens største Gaader maa dog siges allerede at være blevet løst af Clemmensen.

Det, som interesserer stærkest ved Spøttrup, er og bliver Middelalderborgen, dens Udseende og Placering i vor Arkitekturhistorie. Allerede Clemmensen havde iagttaget, at Spøttrup trods visse Forskelligheder imellem de enkelte Fløje skulde betragtes som et homogent Anlæg, men medens han var forsigtig i sine Udtalelser om Dateringen, ansaa Lorenzen det for afgjort, at

Jørgen Friis maatte betragtes som Bispeborgens Bygherre. Nystroms omhyggelige Undersøgelser har i alt væsentligt givet Clemmensens Ret, Jørgen Friis kan højst have fuldført Arbejdet, og herefter maa Borgen som Anlægstype dateres til Slutningen af 1400-tallet, hvilket ogsaa paa Forhaand var at anse for mer sandsynligt end en Datering til 1520'erne. Sammenligner man Spottrup med det af Jørgen Friis 1528 opførte saakaldte tredje Hald, er Forskellen mellem de to Borge meget stor og, hvad vigtigere er, af principiel Natur. Hald repræsenterer en helt anden Borgtype, væsensforskellig fra Spottrup ved i ganske anderledes Grad at være beregnet paa Forsvar mod Ildvaaben af Kaliber ud over Bøssen. Halds Hovedhus med de fornemste Beboelsesrum var mærkelig nok Portbygningen i Volden (sml. Eske Billes Mogenstrup fra 1540'erne) og det berømte i stærkt restaureret Skikkelse endnu eksisterende »Fangetaarn«, en flankerende Runddel. Det eneste Sted paa Spottrup, hvor der kan være Tale om Flankerung, er paa Vestsiden med det for Spærremuren fremspringende Taarn — netop den Del af Anlægget, som Arne Nystrom anser for yngst og for sandsynligvis at være opført af Jørgen Friis. Hvis den kampglade Viborgbisp havde bygget Spottrup af Nyt saa sent som i 1520'erne, havde han sikkert givet sin Borg et helt andet og mer moderne Præg. Spottrup repræsenterer Slutfasen i en Udvikling, medens Hald peger fremefter mod en Type befæstede Slotte, som blev almindelig efter Grevefejden. Arne Nystroms Undersøgelser bekræfter Clemmensens Iagttagelse, at Spottrup maa være blevet til i flere Tempi, men viser samtidig, hvor vanskeligt det kan være blot paa arkæologiske Kriterier at sige noget sikkert om Bygningsdelenes indbyrdes Kronologi. Konstruktive Detailler røber tydeligt, at Sydflojen er ældst og at den har staaet alene en Tid i det mægtige primære Voldanlæg, Enkeltheder tyder ogsaa paa, at en Vestfloj — el. -Mur — har været paataenkt fra Begyndelsen, men at man i Stedet efter en — længere eller kortere — Pause, maaske under anden Ledelse er gaaet i Gang med Øst- og Nordfloj. Da Sydflojen altsaa næppe fra Oprindelsen har været bestemt til at skulle staa alene, og da Stokværksdelingen med den højloftede »Beletage« er noget enestaaende, forekommer Nystroms Henvisning til Glimmingehus' enfløjede tilknappede Hus at være noget misvisende. Bortset fra de Ligheder, som er Tidens Fællesgods, synes de to Monumenter væsensforskellige, og for vor sengotiske profane Arkitektur bliver bedre undersøgt, maa vi nok nøjes med at indrømme Spottrup en Særstilling i Periodens Bygningskunst, en Særstilling, som næppe nogensinde vil blive helt forrykket, selvom vi har Haab om at

vinde en endnu bedre Forstaaelse af Bygningen ved grundige comparative Studier. Hvor disse bør sætte ind, vil det her føre for vidt at skitsere — en anden Sallinggaard, Ostrupgaard har man forlængst nævnt i denne Forbindelse. Den betydningsfulde Omdannelse af Spøttrup til Adelsgaard o. 1580 ligesom hele den senere Bygningshistorie maa Anmelderen ogsaa afstaa fra at kommentere. Forfatteren redegør helt igennem omhyggeligt for sine Fund og drager nøgternt Konklusionen af sine Iagttagelser.

Kan Mogens Clemmensens — det maa dog vist siges — haardhændede Restaurering aldrig tilfredsstille Arkitekturæstetikerens og den, som fornemmer det levende — ogsaa det maltrakterede — Monuments Aand, saa honorerer dog Nystroms Bog Arkitekturhistorikeren fuldt og helt, og det er i Grunden Mindstekravet, naar Nutiden tillader sig at gribe saa groft ind over for et af vore nationale Mindesmærker. Begge Spøttrupbogens Afsnit er værdifulde, Eiler Nystroms Ejerhistorie som et efterfølgelsesværdigt Eksempel paa, hvorledes en saadan bør forfattes, Arne Nystroms Restaureringsberetning ved sin grundige Dokumentation for alle de mange Iagttagelser, der ligger til Grund for vor Forstaaelse af Bygningen i dens forskellige Faser, hvoraf den ved Istandsættelsen hidbragte turde blive den sidste — Spøttrup er nu en Museumsgenstand, som er blevet pyntet op og stillet til Skue. At tilegne sig en Restaureringsberetning med alle dens detaljerede Oplysninger om bygningstekniske Finesser er ofte besværligt, saa meget mer, som Arkitekter sjældent er større Skribenter. Forstaaelsen lettes i dette Tilfælde betydeligt ved den Række udmærkede Fotografier og Opmaalinger, som intimt ledsager Teksten.

Otto Norn.

Som Skrifter utgivne av Riksheraldikerämbetet I har Notarie ved denne Institution, Hovkamrerare, fil. kand. Arvid Berghman offentliggjort et stateligt Værk med Titlen *Dynastien Bernadottes Vapen och det svenska Riksvapnet* (Stockholm 1944, 4to), tilegnet Hans Majestæt Kong Gustaf. Trykt hos A. Börtzell med en smuk, klar Skrift paa fornemt Papir, med Plancher uden Farve i Lystryk og med farvelagte i Offsettryk er denne smukke og kostbare Bog en sand Øjenlyst. Forfatteren, der i de senere Aar har publiceret en Række heraldiske Afhandlinger, har sin Styrke i Theorien; han har ofte vist sig som en maaske vel ortodoks Heraldiker med betydeligt Kendskab til den store udenlandske Litteratur paa dette Omraade. Bogen er en virkelig Berigelse